Актуальні проблеми економічного розвитку : зовнішньоекономічні, виробничі та екологічні аспекти: зб. наук. праць ДонДУУ : – Донецьк : ДонДУУ, 2014. - Т. XV. – 279 с. – (Сер. Економіка; вип. 284). - С. 88-97.

УДК 336.225.4

ПОДАТКОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЛІЗИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЙОГО УДОСКОНАЛЕННЯ

Філіпенко Т.В., д.держ.упр., професор
Бойко Л.П., студентка ОКР «спеціаліст»
Донецький державний університет управління

Проаналізовано методи державного регулювання лізингової діяльності в Україні, визначено нормативно-правові основи здійснення лізингових операцій, вивчені особливості податкового обліку та суперечності податкового законодавства щодо лізингу, розглянуті різні підходи до трактування лізингу, його видів і функцій, запропоновані шляхи удосконалення податкового регулювання ринку лізингових послуг.

Ключові слова: лізинг, лізингова операція, лізингодавець, лізингоотримувач, предмет лізингу, об’єкт лізингу.

Проанализированы методы государственного регулирования лизинговой деятельности в Украине, определены нормативно-правовые основы осуществления лизинговых операций, изучены особенности налогового учета и противоречия налогового законодательства относительно лизинга, рассмотрены различные подходы к трактовке лизинга, его видов и функций, предложены пути совершенствования налогового регулирования рынка лизинговых услуг.

Ключевые слова: лизинг, лизинговая операция, лизингодатель, лизингополучатель, предмет лизинга, объект лизинга.

Analyzed the methods of state regulation of leasing activity in Ukraine, defined legal framework of implementation of leasing operations, the peculiarities of tax accounting and contradictions in the tax legislation for leasing, considered various approaches to interpretation of leasing, types and

functions, the ways of perfection of tax regulation of the market of leasing services.

Key words: leasing, leasing operation, lessor, lessee, subject leasing, object leasing.

Постановка проблеми в загальному вигляді. В останні роки сфера застосування фінансового лізингу в Україні, поширилась на всі галузі і сфери діяльності. Фінансовий лізинг використовується як приватними, так і державними компаніями. Через механізм фінансового лізингу фінансується як купівля недорогого обладнання, яке коштує декілька тисяч гривень, так і літаків вартістю десятки мільйонів. Загальна частка фінансування основних засобів шляхом лізингу в Україні в останні роки складає 2-3%, а в європейських країнах – не менше 20%. Відповідно Україна має значний потенціал для розширення лізингових операцій. Проте при укладенні договору фінансового лізингу існують проблеми податкового характеру, крім того, є не з'ясовані питання в діяльності лізингових компаній, що потребує законодавчого удосконалення та додаткового врегулювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості податкового обліку та податкового законодавства у сфері лізингу досліджувались у працях таких науковців і практиків, як: Трофімова О. В., Бабіч Г. В., Барановська В. М., Дахно І. І., Павличенко О. П., Снігір Л. Я.

Мета цієї статті полягає в аналізі нормативної основи здійснення лізингових операцій в Україні, вивченні особливостей ведення податкового обліку та виявленні суперечностей податкового законодавства щодо лізингу.

Виклад результатів дослідження. Лізинг є однією з важливих складових інвестиційного процесу. Умови інвестування взагалі й лізингової діяльності зокрема формуються під впливом макро-, мікроекономічних та інституційних чинників.

Інвестиційний клімат в країні формується під впливом наступних макроекономічних чинників:

- рівня та динаміки облікової ставки;

- норми обов’язкових резервів банків;

- темпів розвитку економіки;

- особливостей зовнішньоекономічної та фіскальної політики тощо.

Величина податкових ставок та пільг, норми амортизації, умови кредитування діяльності тощо формують мікроекономічне середовище. Інституційні чинники сприяють узгодженню дій інвесторів, створюють умови для оптимізації інвестиційної діяльності.

Державне регулювання лізингу, як й інших економічних явищ і процесів, здійснюється правовими, адміністративними, економічними, організаційними та інформаційними методами з метою створення сприятливих умов діяльності відповідно до прийнятої національно-економічної політики, що проводиться державою.

Правове регулювання у сфері лізингових операцій, як і в будь-якій іншій сфері, використовується з метою встановлення чітких «правил гри» та регулювання відносин як агентів лізингових операцій між собою, так і з іншими суб’єктами економічних відносин та державою.

Розвиток ринку лізингових послуг в Україні вимагає прозорого, несуперечливого законодавства. Але, правове регулювання лізингової діяльності в Україні ще далеке від досконалості. Норми правових актів часто заперечують одна одну.

Нормативно-правове регулювання діяльності лізингових компаній в Україні здійснюється відповідно до норм Конституції України, Цивільного кодексу України, Господарського кодексу України, Податкового кодексу України, Закону України «Про фінансовий лізинг», інших законів, нормативних актів Президента України, Кабінету Міністрів України, Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України тощо. Даними законодавчими актами визначено загальні правові ознаки лізингової

діяльності, механізм державного регулювання фінансового лізингу як фінансової послуги, порядок оподаткування лізингових операцій та правила здійснення даної діяльності банками. Норми чинного законодавства України закріплюють термін «лізингові компанії», але жоден нормативно-правовий акт не дає його визначення [1, с. 110].

Існують й різні підходи до трактування лізингу, його видів і функцій, юридичного статусу лізингодавця та визначення предмета і об‘єкта лізингу у податковому та цивільному законодавстві. Суперечності в чинному законодавстві виникають через відсутність чіткого визначення терміну «лізинг». На це впливає неоднозначне трактування економічної та правової сутності лізингу. Як правило, у вітчизняних законодавчих актах (Цивільний, Господарський та Податковий кодекси України, Закон України «Про банки і банківську діяльність» тощо) проводиться ототожнення лізингу з орендою, кредитом.

Загальне поняття лізингу наведене в ч. 1 ст. 292 Господарського кодексу України, а саме: «Лізинг – це господарська діяльність, спрямована на інвестування власних чи залучених фінансових коштів, яка полягає в наданні за договором лізингу однією стороною (лізингодавцем) у виключне користування другій стороні (лізингоодержувачу) на визначений строк майна, що належить лізингодавцю або набувається ним у власність (господарське відання) за дорученням чи погодженням лізингоодержувача у відповідного постачальника (продавця) майна, за умови сплати лізингоодержувачем періодичних лізингових платежів» [2].

Відповідно до Закону України «Про фінансовий лізинг» основним видом лізингу визнається фінансовий. Даним Законом передбачено, що регулювання відносин за договором фінансового лізингу здійснюється нормами Цивільного кодексу, який визначає такі види лізингу, як непрямий та прямий. Господарський кодекс, у свою чергу, визначає фінансовий та оперативний види лізингу та зворотну, міжнародні й пайову його форми. Це відповідно впливає на

визначення функцій лізингу: прямий – збутова функція лізингу, а непрямий – інвестиційна. На противагу вітчизняному законодавству, нормативна база країн СНД підкреслює саме інвестиційний характер фінансового лізингу [3; 10].

Відсутня одностайність і щодо кола суб‘єктів лізингу. Зокрема, відкритим залишається питання про те, хто може виступати в ролі лізингодавця. У цивільному законодавстві – це юридична особа, у податковому – юридична або фізична [4; 5].

Найпроблемнішими питаннями своєї діяльності лізингодавці визнають нестабільність та суперечливість законодавчої бази, а також проблеми із фінансування операцій. У зв’язку з цим лізингові компанії не здатні задовольнити існуючий попит на лізингові послуги. Тому, вбачається, що на даному етапі розвитку ринку лізингових послуг, лізингодавцями повинні виступати лише юридичні особи.

В чинному законодавстві чітко не розмежовані поняття «об‘єкт лізингу» та «предмет лізингу», що призводить до викривлення уявлень про існуючий діалектичний зв‘язок між предметом і методом. У той же час, методологія економічного дослідження не може бути довільною, вона повинна узгоджуватися з логікою (законами та закономірностями розвитку) об’єкта пізнання [6; 8].

У цивільному законодавстві предметом договору фінансового лізингу може бути неспоживна річ, визначена індивідуальними ознаками та віднесена відповідно до законодавства до основних фондів. Не можуть бути предметом лізингу земельні ділянки та інші природні об’єкти, єдині майнові комплекси підприємств та їх відокремлені структурні підрозділи [5]. Господарський кодекс визначає об’єктом лізингу нерухоме і рухоме майно, призначене для використання як основні фонди, не заборонене законом до вільного обігу на ринку.

Обмеження в господарському законодавстві, як і в цивільному, стосуються землі, природних об’єктів, а також цілісних майнових

комплексів, але лише державних (комунальних) підприємств та їх структурних підрозділів [7]. Податкове законодавство визначає об'єкт лізингу як майно, що підпадає під визначення основного фонду [4].

Поширеним варіантом є визначення предмету лізингу для орендодавця як товару (ст. 14.1.244 Податкового кодексу України). Але таке трапляється, коли лізингодавець купує предмет лізингу спеціально для лізингоодержувача або вже має його в обліку як товари (запаси), а також, наприклад, якщо лізингодавець є виробником товару. У такому разі орендодавець при передачі предмета збільшує доходи. Про що безпосередньо йдеться в ст. 153.7 Податкового кодексу. У той же час, при такій передачі не можна застосувати ст. 137.1 ПКУ, яка прив'язує дату відображення доходів при продажу (реалізації) товарів до дати переходу права власності. Тобто перехід права власності немає жодного значення для відображення доходів. Крім доходів, лізингодавець має право відобразити у складі витрат собівартість реалізованих товарів (предмета лізингу) в момент відображення доходів, тобто за датою передачі предмета лізингу. При цьому відсутність безпосереднього переходу права власності ні на що не впливає (ст. 138.4 Податкового кодексу). Таким чином, хоча передача предмета фінансового лізингу не збігається з передачею права власності на нього, в обліку вже за фактом передачі операція розглядається як продаж та визнаються доходи (витрати) і податкові зобов'язання.

При передачі у фінансовий лізинг раніше придбаного товару обмеження бази оподаткування визначено, як: «не нижче за ціну придбання предмета лізингу». Якщо предмет лізингу було вироблено лізингодавцем, то треба відштовхуватись від собівартості такого предмета. Якщо предметом фінансового лізингу є основні засоби, то орієнтуватись потрібно на загальне правило щодо обмеження «знизу» бази оподаткування звичайною ціною (абз. 1 ст. 188.1 Податкового кодексу). Оскільки придбання майна у неплатників ПДВ не дає права

на податковий кредит, лізингових компаній цікавить зменшення бази оподаткування ПДВ на вартість придбаного майна. Можливі два таких випадки. Під час повторного постачання лізингодавцем, база обкладення ПДВ визначається наступним чином.

У разі постачання товарів за договорами фінансового лізингу, які були повернуті лізингоодержувачем, не зареєстрованим як платник податку у зв'язку з невиконанням умов такого договору, базою оподаткування є позитивна різниця між ціною продажу та ціною придбання таких товарів (ст. 189.5 Податкового кодексу) [4].

У випадках, коли платник податку здійснює діяльність з постачання однорідних вживаних товарів, придбаних у фізичних осіб, не зареєстрованих як платники податку, у межах договорів, що передбачають передання права власності на такі товари, базою оподаткування є позитивна різниця між ціною продажу та ціною придбання таких товарів. Під товарами, які були у вжитку, розуміють товари, що були у використанні не менше року, а також транспортні засоби, які не підлягають під визначення нового транспортного засобу (ст. 189.3 Податкового кодексу). У цих випадках ціна продажу визначається відповідно до ст. 188.1 Податкового Кодексу, а ціна придбання визначається на рівні суми лізингових платежів у частині компенсації вартості предмета фінансового лізингу, що не сплачені за такий предмет лізингу на дату повернення. У ч. 2 ст. 1 Закону України «Про фінансовий лізинг» зазначено, що: «За договором фінансового лізингу лізингодавець зобов’язується набути у власність річ у продавця (постачальника) відповідно до встановлених лізингоодерувачем специфікацій та умов і передати її у користування лізингоодержувачу за встановлену плату (лізингові платежі)» [5]. Отже суть фінансового лізингу полягає в передачі предмета лізингу в користування за плату – лізингові платежі. У ч. 2 ст. 16 Закону України «Про фінансовий лізинг» вказано, що: лізингові платежі можуть містити:

а) суму, яка відшкодовує частину вартості предмета лізингу;

б) платіж як винагороду лізингодавцю за отримане у лізинг майно;

в) компенсацію відсотків за кредитом;

г) інші витрати лізингодавця, що безпосередньо пов'язані з виконанням договору лізингу [5].

Відповідно до абз. 3 ст. 196.1.2 Податкового кодексу України, не є об'єктом оподаткування ПДВ: «операції нарахування та сплати процентів або комісій у складі орендного (лізингового) платежу у межах договору фінансового лізингу» [4]. Податкові органи прирівнюють операції нарахування та сплати процентів або комісій тільки до однієї складової з лізингового платежу – компенсації відсотків за кредитом. Для збільшення коштів у бюджет послуги з надання в фінансовий лізинг, за які отримують платежі у вигляді комісійної винагороди та інших витрат, як окремі поставки, розглядають як такі, які є об’єктом оподаткування ПДВ та оподатковуються на загальних підставах.

Слід зазначити, що в Україні спостерігається недостатній розвиток та використання інфраструктури ринку лізингових послуг (бюро кредитних історій, реєстру обтяжень рухомого майна, реєстру обтяжень нерухомого майна, механізмів страхування фінансових ризиків тощо).

У якості інформаційних методів державного регулювання застосовуються звернення держави до свідомості громадян шляхом використання таких заходів як повідомлення, роз’яснення, популяризація лізингу. Вони спрямовані на підвищення рівня обізнаності потенційних учасників лізингових відносин щодо лізингу та популяризацію цього інвестиційного інструменту. Важливу роль в підвищенні ефективності інформаційних методів відіграє рівень довіри людей до держави в цілому та її фінансових інститутів зокрема [9, с. 97].

Недосконаліть інформаційного забезпечення, у т.ч. недостатність та суперечливість даних про стан ринку лізингових

послуг в Україні, пов’язана майже з повною відсутністю статистичної звітності про діяльність лізингодавців. В наслідок чого, відсутня чітка та повна характеристика ринку лізингових послуг в Україні. Тому необхідно запровадити обов’язкову статистичну звітність для юридичних осіб, що проводять лізингову діяльність [11]. Вона повинна враховувати специфіку даного виду фінансових послуг. Таке завдання ускладнюється тим, що, наприклад, на відміну від страхових послуг, які надаються лише страховими компаніями, лізингом можуть займатися не тільки фінансові установи, але й будь-які юридичні особи.

Висновки. Таким чином, державне регулювання лізингової діяльності в Україні здійснюється за допомогою правових, адміністративних, економічних, інформаційних методів та організаційних заходів. Для того, щоб галузь фінансового лізингу розвивалась, нагальною необхідністю є усунення законодавчих протиріч з питання оподаткування податком на додану вартість лізингових платежів за договорами фінансового лізингу. А саме у законі України «Про фінансовий лізинг» потрібно чітко зазначити, що будь-який з елементів лізингового платежу не є об’єктом ПДВ, а оподатковується ПДВ згідно ст. 187.6 і ст. 198.2 Податкового кодексу тільки сам об’єкт лізингу в момент його фактичної передачі чи отримання. Отже, щоб не виникало непорозумінь у роботі з податковими органами, потрібно якнайшвидше удосконалити податкове законодавство України у сфері лізингу.

Література:

1. Трофімова О. В. Правове регулювання лізингової діяльності в Україні / О. В. Трофімова. – К. : КИТ, 2005. – 216 с.

2. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV // Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15.

3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV // Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15.

4. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI // Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17

5. Про фінансовий лізинг : Закон України від 16.12.1997 № 723/97-ВР // Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/723/97-вр.

6. Про затвердження Положення про надання окремих фінансових послуг юридичними особами - суб'єктами [...]. Розпорядження, Положення, Форма типового документа від 22.01.2004 № 21 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0492-04

7. Вісник Державної податкової служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/1296.

8. Павличенко О. П. Правові та методологічні аспекти фінансового лізингу / О. П. Павличенко // Вісник Дніпропетровського університету. – Серія «Економіка». – 2011. – Вип. 5(4). – С. 110-116.

9. Дахно І. І. Зовнішньоекономічний менеджмент : навч. посіб. / І. І. Дахно, Г. В. Бабіч, В. М. Барановська та інші. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 568 с.

10. Снігір Л. Я. Лізинг: як використати його переваги : [посібник] / Л. Я. Снігір. – К. : Центр комерційного права, 2011. – 127 с.

11. Українське об’єднання лізингодавців [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.leasing.org.ua.

Міністерство освіти і науки України

ЗНП ДонДУУ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Донецького державного університету управління

ТОМ XV

Серія «Економіка»

Випуск 284

«Актуальні проблеми економічного розвитку: зовнішньоекономічні, виробничі та екологічні аспекти»

Донецьк 2014